

Aleksander Kazak

Uniwersytet Gdański

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9613-7252>

e-mail: aleksander.kazak@ug.edu.pl

Rola i znaczenie Republiki Białorusi w kształtowaniu bezpieczeństwa Europy Wschodniej

1. Wstęp

Republika Białoruś jest krajem o dawnych tradycjach europejskich, który łączy w sobie również elementy tradycji wschodnich, zakorzenionych w wyniku wielu lat bezpośredniego wpływu Rosji w różnych jej formach. Obecnie Aleksander Łukaszenka pozostaje w ścisłej zależności od decyzji podejmowanych przez Kreml, choć nadal sporadycznie wykonuje gesty w stronę zachodnich sąsiadów. Udział Białorusi w rosyjskiej agresji wobec Ukrainy, sankcje, nasilające się represje oraz kryzys migracyjny na zachodnich granicach Białorusi skłaniają do dokładniejszego przyjrzenia się roli i znaczeniu Białorusi w kształtowaniu bezpieczeństwa regionu.

Celem niniejszego materiału jest określenie roli i znaczenia Republiki Białoruś w kształtowaniu bezpieczeństwa regionu Europy Wschodniej. Cel ten jest istotny i aktualny ze względu na bezpośredni wpływ transformacji białoruskiego reżimu po stłumieniu protestów w 2020 roku, jej położenie geostrategiczne, kontynuację wasalizacji przez Rosję oraz agresywną retorykę białoruskiej propagandy wobec krajów Zachodu.

Przyjęta hipoteza robocza zakłada, że działania zmierzające do podważenia architektury bezpieczeństwa w regionie są związane z bliskimi relacjami Białorusi i Rosji zarówno na poziomie sojusznika, jak i zakładnika. Główna idea dyktatora Łukaszenki opiera się na zachowaniu władzy jego otoczenia oraz własnej władzy osobistej. Ta hipoteza robocza została zweryfikowana poprzez analizę trzech problemów badawczych w formie:

- Oceny transformacji polityki białoruskiego rządu po zdławieniu protestów 2020 roku,
- Oceny roli Republiki Białoruś w polityce bezpieczeństwa państw sąsiadujących,
- Próby prognozowania możliwych scenariuszy wpływu Republiki Białoruś na architekturę bezpieczeństwa w regionie w przyszłości.

Przyjęte założenie powoduje, że bazę źródłową stanowiły w większości dane statystyczne ze źródeł otwartych, dokumenty państwowe, oficjalne wypowiedzi polityków

oraz literatura przedmiotu, analizy instytucji badawczych. Sposób doboru materiału badawczego wpłynął na dobór metod badawczych. W toku badań zastosowano głównie teoretyczne metody badawcze w postaci analizy danych, zbieranie dokumentów instytucjonalnych oraz analizę porównawczą¹.

Autor przyjmuje zawężoną definicję Europy Wschodniej, ograniczając ją do państw sąsiadujących z Białorusią, na które bezpośrednio ona oddziałuje. Głównym przedmiotem analizy jest wpływ Białorusi na Polskę, Rosję, Ukrainę, Litwę i Łotwę.

2. Uwarunkowania polityczne i społeczne Białorusi w trzeciej dekadzie XXI wieku

Spór między Federacją Rosyjską a Białorusią w 2010 roku w obszarze energetyki oraz rurociągu „Družba” miał istotne konsekwencje dla kształtowania polityki wewnętrznej oraz dynamiki społecznej w Białorusi. Konflikt ten był częścią długotrwałego ciągu sporów, które pojawiały się między tymi krajami w sferach gospodarczej i energetycznej. U podstaw tych sprzeczności leżały kwestie dostaw i tranzytu zasobów energetycznych, integracji gospodarczej oraz polityczne aspekty stosunków obu państw. W 2011 roku Rosja wprowadziła zmiany w systemie opodatkowania eksportu ropy naftowej, co doprowadziło do wzrostu kosztów surowcowych ponoszonych przez Białoruś. Zmiany te obejmowały m.in. likwidację ulg celnych i wprowadzenie wyższych stawek ceł eksportowych, co osłabiło białoruską gospodarkę zależną od tanich dostaw rosyjskich surowców. Strona białoruska odpowiedziała serią działań mających na celu zrekompensowanie strat, takich jak podwyższenie stawek tranzytowych dla rosyjskich surowców energetycznych przechodzących przez terytorium kraju. Białoruś zmuszona była zaakceptować warunki kompromisowe dotyczące dostaw, a Rosja w dalszym ciągu zwiększyła swoje wpływy gospodarcze i polityczne na Białoruś. Wydarzenia te pokazały, że istniejące projekty integracyjne, takie jak Unia Celna, nie rozwiązują wszystkich problemów i mogą nawet je pogłębić.

Protesty w 2020 roku stały się jednym z największych masowych wystąpień w historii kraju i wywołały szeroki międzynarodowy rezonans. Jedną z kluczowych przyczyn protestów było wieloletnie, scentralizowane sprawowanie władzy przez Aleksandra Łukaszenkę, decyzji (w świetle pandemii COVID-19) rządu narażających społeczeństwo na niebezpieczeństwo oraz brak mechanizmów demokratycznych zapewniających prawidłowy proces wyborów prezydenta kraju.

Biorąc pod uwagę poziom represji i polityczne konsekwencje protestu, autor uważa, że białoruski protest z 2020 roku nie osiągnął założonych celów, ponadto jednym ze skutków protestu w wymiarze długofalowym okazało się całkowite zniszczenie opozycji wewnątrz kraju, oraz zaostrzenie restrykcji. Główny cel protestów – zmiana władzy w kraju lub przeprowadzenie uczciwych wyborów – nie został osiągnięty. Zdaniem autora, nie można również zgodzić się z narracją białoruskiej opozycji, że protest miał charakter narodowego odrodzenia. Protesty na Białorusi w 2020 roku nie miały jednoznacznie proeuropejskiego ani demokratycznego charakteru – ich główną motywacją

¹ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004.

był sprzeciw wobec fałszowania wyników wyborów prezydenckich oraz wieloletniego sprawowania władzy przez Aleksandra Łukaszenkę. Co więcej, Swiatłana Cichanouska w 2020 roku wyrażała się dość pozytywnie o Władimirze Putinie, nazywając go mądrym politykiem i przywódcą w wywiadzie dla rosyjskiego RBK, o czym też wspomina rosyjska opozycyjna telewizja „Dożd”², ponadto na protestach, poza biało-czerwono-białymi flagami, w pierwszych dniach obecne były również oficjalne barwy państwowe.

Zdaniem autora, można stwierdzić, że po nałożeniu sankcji na Białorus, a także sankcji personalnych, pogłębiła ona swoje relacje z Federacją Rosyjską, wręcz w pewnym stopniu została bardziej wepchnięta w ręce Rosji. Gospodarka Białorusi w dużej mierze zależy od Rosji. Poziom tej zależności widać w liczbach dotyczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2019 roku Federacja Rosyjska zainwestowała w gospodarkę Białorusi 2,87 miliarda dolarów bezpośrednich inwestycji³, w 2023 roku zagraniczni inwestorzy zainwestowali 7,7 miliarda dolarów, z czego 66,7% (5 miliardów 136 milionów) pochodziło z Federacji Rosyjskiej⁴. Ponadto 25% aktywów sektora bankowego Białorusi przypada na banki z rosyjskim kapitałem (Biełgazprombank, Alfa-Bank, BPS-Sberbank, Bank VTB Białoruś, BiełWEB). Według danych Ministerstwa Finansów Białorusi rosyjskie kredyty stanowią około 48% zewnętrznego zadłużenia państwowego republiki (stan na koniec pierwszego kwartału 2020 roku), czyli 7,92 miliarda dolarów. Rosja odpowiada za około 48% całkowitego eksportu i importu Białorusi w handlu zagranicznym, przy czym udział rosyjskiego importu w całkowitym imporcie Białorusi sięga 56%, co świadczy o istotnym poziomie zależności ekonomicznej. Unia Europejska zajmuje drugie miejsce wśród partnerów handlowych Białorusi, odpowiadając za około 18% jej całkowitego obrotu handlowego, przy czym różnica do największego partnera jest znacząca⁵. Bazując na danych portalu „BBC” oraz Krajowego Komitetu Statystycznego Białorusi, można przeprowadzić porównanie głównych krajów-inwestorów w Białorusi. Autor proponuje porównać okres od 2020 do 2023 roku.

Tabela 1. Udział w całkowitym wolumenie inwestycji bezpośrednich na Białoruś według lat

	2020	2021	2022	2023
Federacja Rosyjska	46,2%	34%	53,6%	59,8%
Inne kraje	17,9%	13,8%	20,1%	15,2%
Cypr	12,5%	17,6%	15,9%	18,9%
Wielka Brytania	8,6%	3,8%	0,6%	0,3%
Inne kraje UE	7,4%	10,6%	6,4%	5,7%
Ukraina	7,4%	20,2%	3,4%	0,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bbc.com/russian/articles/cj50d5ej713o [dostęp: 15.11.2024].

² [youtube.com/watch?v=cLx1kfNjUw&ab_channel=ТелеканалДождь](https://www.youtube.com/watch?v=cLx1kfNjUw&ab_channel=ТелеканалДождь) [dostęp: 15.11.2024].

³ <https://www.rbc.ru/economics/19/08/2020/5f3bcfd09a7947dbc3afb76b> [dostęp: 13.11.2024].

⁴ <https://www.interfax.ru/business/945892> [dostęp: 15.11.2024].

⁵ <https://www.rbc.ru/economics/19/08/2020/5f3bcfd09a7947dbc3afb76b> [dostęp: 15.11.2024].

W przedstawionych danych obserwuje się trend wzrostu bezpośrednich inwestycji Federacji Rosyjskiej w Białorusi. Również zauważalny jest wzrost udziału Cypru, co prawdopodobnie związane jest z ustawodawstwem cypryjskim oraz tym, że prowadzenie działalności gospodarczej w tym kraju jest dla wielu ekonomicznie opłacalne. W związku z tym w pewnym stopniu Cypr może pełnić rolę pośrednika (proxy) w kontekście analizowanych zależności w tym przypadku, a zdaniem autora, inicjatorami inwestycji (a także końcowymi beneficjentami) mogą być nie tylko firmy powiązane z Cyprem lub Federacją Rosyjską, ale także firmy Unii Europejskiej, które działają z pominięciem nałożonych na Białorus i Rosję sankcji. Biorąc pod uwagę dużą część udziału Cypru (18,9% – 2023 rok), a także bliskie więzi polityczne i gospodarcze z Rosją, można przypuszczać, że rzeczywisty udział Federacji Rosyjskiej w gospodarce Białorusi wynosi około 78%.

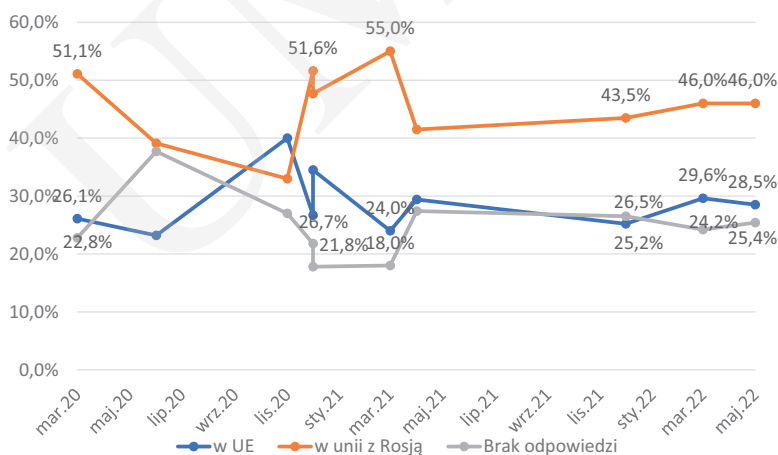
W wymiarze politycznym Białorus weszła na ścieżkę masowych represji oraz rosnącej zależności gospodarczej i politycznej od Federacji Rosyjskiej. Zależność polityczna Białorusi od Rosji najbardziej ujawnia się w polityce zagranicznej. Z kolei polityka wewnętrzna stała się jeszcze bardziej zamknięta na wpływy zewnętrzne, ponieważ w obecnej sytuacji jakiegokolwiek oddziaływanie na politykę wewnętrzną jest postrzegane przez dyktatora Łukaszenkę jako zagrożenie dla jego personalnej władzy oraz wpływów najbliższego otoczenia. Polityka zagraniczna stała się raczej ofiarą w imię zakonserwowania polityki wewnętrznej. Na przykład do 2020 roku Łukaszenka mógł w ciągu kilku miesięcy zorganizować spotkania z szeregiem światowych liderów, delegacji i polityków. Teraz to nie wydaje się możliwe. Przejawów samodzielności jest coraz mniej, kontekst międzynarodowy ogranicza się do spotkań związanych z Szanghajską Organizacją Współpracy (SzOW), BRICS i Wspólnotą Niepodległych Państw (WNP), a rosyjska agenda stała się dominująca. W ten sposób obserwuje się wbudowywanie białoruskiej polityki międzynarodowej w wyłącznie rosyjski dyskurs. Publiczna pozycja Białorusi, którą władze białoruskie głoszą i uzasadniają na różnych międzynarodowych i regionalnych platformach, mało różni się od rosyjskiej, szczególnie w kontekście inwazji na Ukrainę. Warto jednak zauważyć, że Łukaszenka w przestrzeni publicznej czasami wyraża wsparcie i podziw dla Ukrainy oraz jej sił zbrojnych, publikowane są również informacje o rozmowach dyplomatów USA z rządem Białorusi⁶, Białorus jest też stałą placówką do wymiany jeńców wojennych między Ukrainą a Federacją Rosyjską. Najprawdopodobniej jest to dążenie do zrównoważenia wpływów i powrotu do modelu wielowektorowej polityki, charakterystycznego dla wcześniejszych lat. Łukaszenka nadal stara się utrzymać swoją władzę pomimo wszystkiego, co się dzieje, również na poziomie deklaracji. Na przykład na konferencji prasowej w Mińsku 19 grudnia 2022 roku Putin stwierdził, że Rosja „nie zamierza wchłaniać” Białorusi. Łukaszenka podkreślił, że „po tych rozległych negocjacjach będą mówić, że wszystko: już w Białorusi nie ma władzy, tutaj już Rosjanie zarządzają krajem. Jeszcze raz chcę podkreślić: nikt, oprócz nas, nie zarządza Białorusią”.

⁶ <https://belta.by/president/view/lukashenko-rasskazal-o-perepiske-s-vysokopostavlennym-chinovnikom-ssha-672261-2024/> [dostęp: 15.11.2024].

Warto zauważyć, że mimo pogłębiającej się znaczącej zależności gospodarczej Białorusi od Federacji Rosyjskiej nie obserwuje się podejmowania systemowych decyzji, takich jak wprowadzenie wspólnej waluty czy ustanowienie wspólnego banku centralnego. Nie widać również unifikacji w obszarze legislacji, technologii i tym podobnych kwestii, dlatego też, zdaniem autora, procesy integracyjne w ramach Państwa Związkowego Białorusi i Rosji pozostały na poziomie deklaratywnym⁷.

Wpływ Rosji na politykę *stricto* wewnętrzną Białorusi, zdaniem autora, można ocenić jako niski, ponieważ obserwuje się zmniejszenie krytyki polityki wewnętrznej Białorusi ze strony Kremla, jak również brak podejmowania decyzji politycznych wpływających na politykę wewnętrzną Republikę Białorusi, które mogłyby być korzystne dla Federacji Rosyjskiej. Na przykład działalność prorosyjskich organizacji i partii uległa zahamowaniu, a rozwój większości prorosyjskich inicjatyw został objęty ścisłą kontrolą państwa.

Warto również zwrócić uwagę na tendencję opinii Białorusinów w kwestii, w jakim sojuszu Białorusinom będzie się lepiej żyło. Według badań Białoruskiej Pracowni Analitycznej, przeprowadzonych w maju 2022 roku, ogólnokrajowych, reprezentatywnych badań metodą CATI, na próbie N = 1006 osób, uzyskano następujące wyniki.

Wykres 1. W którym sojuszu, Twoim zdaniem, byłoby lepiej żyć ludziom z Białorusi – w Unii Europejskiej czy w unii z Rosją?

Źródło: Białoruska Pracownia Analityczna (2022).

Warto zauważyć, że w listopadzie 2020 roku nastąpił przełom, kiedy 40% Białorusinów zadeklarowało, że lepiej byłoby żyć w sojuszu z UE, a tylko 33% uważało, że w sojuszu z Rosją. Być może wynik ten był związany z naciskiem Unii Europejskiej na białoruski reżim, jednak zdaniem autora, w dłuższej perspektywie presja Zachodu przyniosła odwrotny efekt. W 2021 roku zaobserwowano ponowny wzrost poparcia dla unii

⁷ ISW. RUSSIA'S QUIET CONQUEST: BELARUS 2025.

z Rosją (na poziomie 51–55%), które później ustabilizowało się na poziomie 46%, nawet po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Najprawdopodobniej wyniki te są związane nie tylko z poziomem represji, ale także z przekonaniem Białorusinów, że protest w 2020 roku był inspirowany przez Zachód, a zatem sankcje i izolacja Białorusi oraz Białorusinów nie są według nich sprawiedliwe. Zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych w drugim kwartale 2024 roku w ramach realizacji projektu badawczego MEiN/MNiSW Perły Nauki pn. „Polityczny obraz Polski w ocenie społeczeństwa białoruskiego po kryzysie na Białorusi 2020–2023”, ogólnokrajowych, reprezentatywnych badań metodą CATI, na próbie N = 1068 osób, autor uzyskał następujący wynik.

Wykres 2. Uważam, że kryzys polityczny w 2020 roku został zainspirowany przez „Zachód”
Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z wynikami około 52,8% badanych uważa, że kryzys polityczny z 2020 roku był motywowany przez kraje zachodnie. 24,2% nie zgadza się z tym stwierdzeniem. Jednak, podobnie jak w większości pytań o zbliżonej tematyce, 31,4% badanych wolało nie udzielać jednoznacznej odpowiedzi, wybierając opcję „i tak, i nie”. Te liczby mogą bezpośrednio wpływać na spadek poparcia dla idei unii z Unią Europejską.

Po 2020 roku Białoruś pogłębiła również swoją zależność społeczno-kulturową od Federacji Rosyjskiej. Zależność społeczna Białorusi od Rosji wynika przede wszystkim z aspektu językowego oraz współistnienia w Związku Radzieckim. Według spisu ludności z 2019 roku⁸ 6,7 miliona osób wskazało język rosyjski jako język używany w domu (w porównaniu z 2,4 miliona osób, które wskazały język białoruski), natomiast jako język ojczysty język rosyjski wybrało około 4 miliony osób (w porównaniu z 5 milionami osób wskazujących język białoruski). Wśród mniejszości narodowych na Białorusi dominują Rosjanie – 7,5%, natomiast Polacy stanowią 3,1%. Oczywiście jest, że więk-

⁸ Итоги переписи населения Республики Беларусь 2019 года (том 2).

szczość polskiej mniejszości narodowej zamieszkuje zachodnią część Białorusi⁹. Według danych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi w 2020 roku poza granicami kraju mieszkało około 1,5 miliona Białorusinów¹⁰. Jednak w związku z protestami w 2020 roku liczba Białorusinów, którzy opuścili kraj, wzrosła. Według socjologów do Unii Europejskiej wyjechało około 220 tysięcy Białorusinów. Warto również zwrócić uwagę na migrację do krajów wschodnich, co prowadzi do łącznej liczby około 500–600 tysięcy osób¹¹. Zdaniem autora masowy eksodus Białorusinów mógł prawdopodobnie doprowadzić do dysproporcji i przechylenia opinii publicznej (również pod wpływem represji) w stronę Federacji Rosyjskiej.

Można również stwierdzić, że Białoruś traci swoją tożsamość, ponieważ młode pokolenie stara się opuścić kraj, aby uniknąć represji, a liczba uczniów uczących się w języku białoruskim nieustannie spada¹². Grupa wiekowa 35+ na Białorusi stanowi około 58% – to właśnie ta grupa społeczna pamięta w mniejszym lub większym stopniu Związek Radziecki, była częścią wymiany społecznej i kulturalnej w ramach ZSRR. Zgodnie z polityką i retoryką Łukaszenki od momentu objęcia władzy w 1996 roku, który nazywał rozpad ZSRR największą katastrofą geopolityczną XX wieku¹³, przyczynił się do budowy nowej formy współpracy z Federacją Rosyjską¹⁴, która byłaby oczywistą metamorfozą Związku Radzieckiego, ale w innej formule.

Od rozpoczęcia protestów 2020 roku władze Białorusi postanowiły o zaostrzeniu środków i skali kontroli obywateli w przestrzeni informacyjnej. Miało to na celu tłumienie przejawów poglądów niezgodnych z linią rządową, niezgodnych z oficjalną narracją, skutkowało to zaliczeniem dużej ilości mediów, blogerów i aktywistów do terrorystów bądź ekstremistów, co z kolei napędzało maszynę represji¹⁵. Państwowe media i ideologiczna struktura w sierpniu i wrześniu 2020 roku zaczęły aktywnie wykorzystywać prorosyjskie narracje, a często także po prostu rosyjskie hasła nacjonalistyczne. Zachód stał się głównym źródłem zagrożeń, a Rosja – krajem do naśladowania, jej rola w historii i kulturze Białorusi była przedstawiana jako wyłącznie pozytywna. To łączyło się ze skrajnie negatywną oceną historycznych (niesowieckich) symboli, „antyrosyjskich” postaci historycznych (takich jak Kastuś Kalinowski), wpływu katolickiego i polskiego, wraz z antyukraińską i antyzachodnią retoryką. Do kultu sowieckiej przeszłości i II woj-

⁹ Ponad 140 000 obywateli Białorusi posiada Kartę Polaka. <https://www.dw.com/ru/belorusy-o-karte-polaka-ne-sobiraus-otkazavyatsa-ot-svoih-kornej/a-68249017> [dostęp: 15.11.2024].

¹⁰ <https://www.mfa.gov.by/multilateral/diaspora/> [dostęp: 15.11.2024].

¹¹ <https://news.zerkalo.io/economics/67856.html> [dostęp: 14.11.2024].

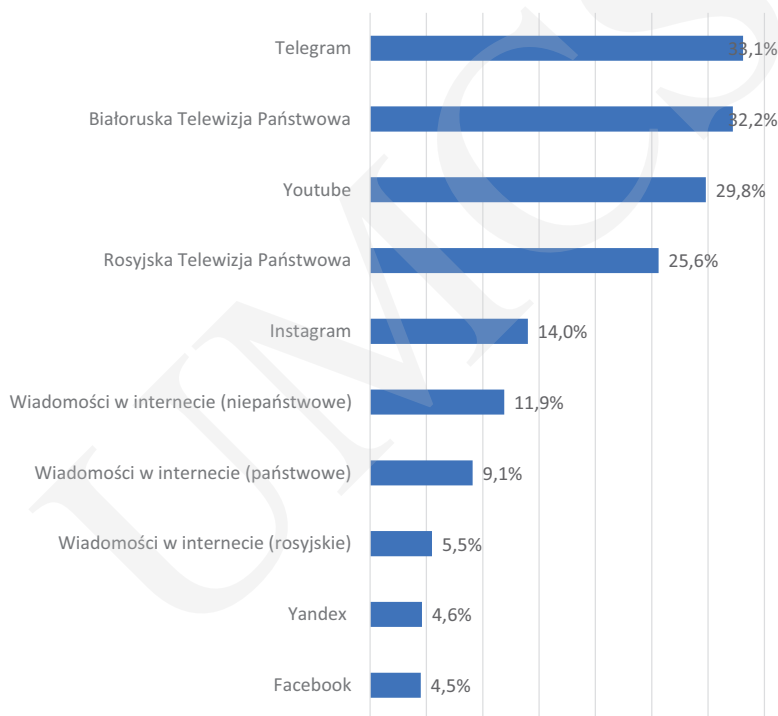
¹² Białoruski aktywista Igor Śluczak w swoim blogu stwierdza, że w roku szkolnym 2024 jedynie 2% uczniów rozpoczęło naukę w języku białoruskim. Na przykład w 2020 roku uczniowie uczący się w języku białoruskim stanowili 10,2%.

¹³ <https://korrespondent.net/world/3752094-lukashenko-raspad-sssr-katastrofa-dlia-vseho-myra> [dostęp: 16.11.2024].

¹⁴ Poprzez stworzenie Państwa Związkowego Białorusi i Rosji.

¹⁵ Szerzej na ten temat: K. Fedorowicz, *Walka z ekstremizmem jako instrument represji politycznych na Białorusi*, „Komentarze IEŚ”, nr 1017 (265/2023), 14.12.2023.

ny światowej dołączyły wysiłki na rzecz uwielbienia Imperium Rosyjskiego¹⁶. Wszystko to doprowadziło do pogłębienia tendencji do znajdowania się w rosyjskim i rosyjskojęzycznym polu informacyjnym. Twierdzenie to potwierdzają wyniki badań Białoruskiej Pracowni Analitycznej przeprowadzonych w kwietniu 2022 roku, ogólnokrajowych, reprezentatywnych badań, metodą CATI i próby N = 1006 osób, z których można uzyskać następujące rezultaty.

Wykres 3. Z podanej poniżej listy wybierz, które kanały były dla ciebie ważnymi źródłami informacji społeczno-politycznych o wydarzeniach na Białorusi w ostatnim czasie.

Źródło: Białoruska Pracownia Analityczna (2022).

Do najpopularniejszych źródeł można zaliczyć komunikator Telegram, gdyż jest najczęściej wybierany – z wynikiem 33,1%. Jest to medium popularne ze względu na swoją decentralizację i dostępność alternatywnych informacji, co może tłumaczyć jego wysoką pozycję. Popularność Telegrama, według autora, nie odzwierciedla przywiązania użytkowników do danego dostawcy informacji. W związku z tym nie można stwierdzić, że Telegram jest wyborem na rzecz antyreżimowych źródeł informacji. Należy również zwrócić uwagę na specyfikę działania Telegrama, ponieważ nie jest on przejrzysty

¹⁶ www.dekoder.org/ru/article/politika-zavisimosti-i-perspektivy-belaruskoy-gosudarstvennosti [dostęp: 15.11.2024].

sty i nie ma możliwości ustalenia rzeczywistego autora kanału informacyjnego lub publikacji¹⁷. Również te kanały są wykorzystywane w celach phishingowych, a mianowicie, tworząc fałszywą kopię kanału Telegram, białoruskie władze mogą uzyskać informacje o subskrybentach kanału w celu ich identyfikacji.

Białoruska Telewizja Państwowa zajmuje drugie miejsce (32,2%), co wskazuje na wciąż silny wpływ mediów państwowych w dostarczaniu informacji, prawdopodobnie ze względu na ich szeroki zasięg i dostępność. Może to również być związane z brakiem dostępu do alternatywnych źródeł informacji lub strachem przed korzystaniem z tych źródeł. YouTube (29,8%) i Rosyjska Telewizja Państwowa (25,6%) są kolejnymi popularnymi kanałami, co może sugerować, że odbiorcy cenią zarówno alternatywne źródła wideo, jak i treści nadawane przez media rosyjskie, które są często dostępne w regionie. Jednak podobnie jak w przypadku Telegramu nie ma możliwości określenia, jaką narrację konsumują użytkownicy YouTube. Instagram (14,0%), TikTok (11,3%) i VK (8,6%) są popularnymi mediami społecznościowymi, które stanowią ważne źródła informacji, szczególnie dla młodszych odbiorców. Wskazuje to na istotną rolę wizualnych i krótkich form treści w przekazywaniu wiadomości społeczno-politycznych. Należy zauważyć, że konkretna sieć VK jest w dużym stopniu podporządkowana władzom Federacji Rosyjskiej, w związku z czym treści w tej sieci są moderowane na korzyść władz. Prawdopodobnie chińskie pochodzenie TikToka również wpływa na otrzymywane treści. Należy też zaznaczyć, że Instagram jest zablokowany w Rosji, w przeciwieństwie do Białorusi.

Wiadomości w Internecie (niepaństwowe) (11,9%) mają wyższy wskaźnik popularności w porównaniu z wiadomościami w Internecie (państwowymi) (9,1%) i wiadomościami w Internecie (rosyjskimi) (5,5%). Sugeruje to, że odbiorcy szukają niezależnych źródeł informacji, które mogą dostarczać alternatywnych perspektyw w porównaniu do przekazów kontrolowanych przez państwo, jednak weryfikacja, kto stoi za niepaństwowymi wiadomościami w Internecie, również jest trudna. W rezultacie większość Białorusinów pozostaje zanurzona w narracji kreowanej przez państwowe media Białorusi i/lub Rosji, co ma wpływ na kształtowanie ich opinii oraz deklaracji obywatelskich. Warto zauważyć, że według wyników tych samych badań 35,5% Białorusinów nie ufa białoruskim mediom państwowym, a 32,1% nie ufa rosyjskim mediom państwowym. Oczywiście różnica w wynikach mieści się w granicach błędu statystycznego, jednak pokazuje to poziom ogólnego zaufania do mediów państwowych w kraju, ponieważ około 40% ufa częściowo, a około 20% ufa całkowicie. Prawdopodobnie ten procent w perspektywie czasu i poziomu represji się zmienił, ale ocena zmiany nie jest możliwa z powodu braku aktualnych badań w tej dziedzinie.

W wyniku wydarzeń z 2020 roku, pod wpływem sankcji, propagandy oraz represji, białoruski establishment i społeczeństwo dokonały zwrotu w kierunku zacieśnienia

¹⁷ Na dzień dzisiejszy obserwuje się dość dużą liczbę kanałów i czatów w Telegramie, które są związane z blokiem siłowym i machiną represji w Białorusi. Na tych kanałach często publikowane są nagrania z zatrzymań i przesłuchań białoruskich opozycjonistów lub po prostu osób, które nie zgadzają się z kursem państwowym.

więzi z Federacją Rosyjską. Zjawisko to dotyczy w szczególności polityki zagranicznej. Niemniej jednak tak istotna zależność Republiki Białorusi od Rosji prowadzi do izolacji i utrwalenia polityki wewnętrznej kraju, chroniąc ją przed zewnętrznymi wpływami. Zdaniem autora, wymuszona bliskość z Federacją Rosyjską w dłuższej perspektywie niesie dla reżimu Łukaszenki więcej zagrożeń niż korzyści.

3. Znaczenie Republiki Białorusi dla polityki bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej

Koncepcja współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa między Białorusią a Rosją jest określona przez takie dokumenty, jak Umowa o utworzeniu Państwa Związkowego Rosji i Białorusi z 1999 roku oraz Umowa między Federacją Rosyjską a Republiką Białorusi w sprawie współpracy wojskowej z 1997 roku. Zgodnie z tymi dokumentami strony zobowiązały się do koordynacji polityki bezpieczeństwa oraz unifikacji przepisów w tej dziedzinie. Ponadto dokument ten umożliwia wspólne korzystanie z infrastruktury wojskowej oraz organizację wspólnych programów szkolenia personelu wojskowego. Cała baza prawna była również podstawą do utworzenia w 2016 roku Jednolitego Systemu Obrony Powietrznej Państw Sojuszniczych. Ważne jest również to, że od 1995 roku Białoruś jest częścią wspólnego systemu obrony powietrznej Wspólnoty Niepodległych Państw, który obejmuje jednostki z Rosji, Kazachstanu oraz Białorusi. W grudniu 2024 roku zatwierdzono nową koncepcję bezpieczeństwa Państwa Związkowego Białorusi i Rosji. Dokument ten zastąpił koncepcję z 1999 roku i odzwierciedla pogłębiającą się integrację rosyjsko-białoruską na tle zaostrzenia sytuacji międzynarodowej. Znamienne jest to, że w dokumencie Zachód oskarżany jest o prowokowanie konfliktów, osłabianie państw-konkurentów oraz wywieranie presji ideologicznej, podczas gdy Państwo Związkowe ogłaszane jest jako alternatywa dla zachodniej hegemonii, z naciskiem na multipolarny świat i wzrost znaczenia regionów, takich jak Eurazja, Afryka i Ameryka Łacińska. Ponadto określono priorytety bezpieczeństwa, a mianowicie wspieranie suwerenności i niepodległości, równoległe jednak z formowaniem jednolitego systemu prawnego, gospodarczego, humanitarnego i informacyjnego, co może prowadzić do rozmycia faktycznej suwerenności Białorusi. Szczególny nacisk położono na wzmocnienie współpracy wojskowej, koordynację działań w zakresie walki z ekstremizmem, terroryzmem, separatyzmem (co stanowi podstawowe metody walki z dysydentami), kontrolę nad przestrzenią informacyjną, a także ochronę tradycyjnych wartości¹⁸. Z kolei od 11 marca 2025 roku wchodzi w życie traktat o gwarancjach bezpieczeństwa, w którym również wspomina się o rosyjskiej broni jądrowej znajdującej się na terytorium Republiki Białorusi. Zgodnie z postanowieniami traktatu broń jądrowa traktowana jest jako czynnik odstrasżający, ale również dopuszcza się możliwość jej użycia w przypadku zastosowania broni masowego rażenia przeciwko którejkolwiek ze stron, a także w przypadku poważnej agresji zbrojnej z użyciem broni konwencjonalnej, co *de facto* rozszerza

¹⁸ Постановление от 6 декабря 2024 г. № 14 «О Концепции безопасности Союзного государства».

spektrum możliwej reakcji. Inną cechą szczególną jest fakt omawiania rozmieszczenia na Białorusi nowych rodzajów uzbrojenia, w tym rakiety „Oresznik”¹⁹.

Położenie geostrategiczne Republiki Białorusi stanowi kluczowy czynnik determinujący jej rolę w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, które jest decydującym czynnikiem, poziomem rozwoju komunikacji oraz obecnością rosyjskich obiektów wojskowych na terytorium Republiki Białoruś.

Białoruś jest również krajem o rozwiniętych liniach logistycznych komunikacji, co stanowi bezpośredni interes dla Federacji Rosyjskiej. Na przykład rozwinięta sieć połączeń kolejowych w pierwszym okresie rosyjskiej inwazji na Ukrainę okazała się pomocna w szybkim transporcie amunicji, personelu i w reorganizacji sił. Obecność lotnisk oraz jednostek wojskowych (z czasów Związku Radzieckiego) jest także ważnym aspektem dla Rosji, nie tylko w kontekście rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie²⁰, ale także w kontekście możliwych innych działań bojowych w regionie w przyszłości²¹.

Terytorium Białorusi odgrywa niezwykle ważną rolę w rosyjskiej strategii odstraszania strategicznego. W rosyjskiej koncepcji odstraszanie to opiera się na działaniach wojskowych mających wywołać u potencjalnych przeciwników poczucie nieuchronności reakcji w odpowiedzi na ewentualne zagrożenie. W praktyce oznacza to organizowanie dużych manewrów wojskowych „Zachód”, „Sojusznicza Stanowczość”, „Tarcza Sojuszu”, prowadzenie intensywnej retoryki militarnej, widoczne rozmieszczanie wojsk w miejscach bliskich granicom NATO oraz stacjonowanie zaawansowanego uzbrojenia w strategicznych lokalizacjach. Białoruś, jako strategicznie wygodnie położony sojusznik, jest kluczowym elementem tej polityki, co wynika zarówno z jej położenia geograficznego, jak i z bliskiej współpracy wojskowej z Rosją. W ramach tych działań Rosja regularnie wykorzystuje białoruskie terytorium jako miejsce dla pokazów siły, które mają za zadanie wysłać sygnał o gotowości bojowej, oraz wywieranie presji politycznej do zachodnich państw, szczególnie do członków NATO. Elementem rozmieszczenia zaawansowanego uzbrojenia w kontekście odstraszania jest również pojawienie się od 2023 roku rosyjskiej taktycznej broni jądrowej na terytorium Białorusi. Prawdopodobnie obecność tej broni nie oznacza, że pełna kontrola nad nią należy wyłącznie do dowództwa Republiki Białoruś, ponieważ oczywiste jest to, że decyzja o użyciu tej broni leży po stronie Federacji Rosyjskiej, a także jest dodatkowym elementem uzależnienia Białorusi od bezpośredniego wpływu Rosji²².

¹⁹ Договор между Российской Федерацией и Республикой Беларусь о гарантиях безопасности в рамках Союзного государства.

²⁰ Rosyjskie Tu-22M3 i Tu-160 startowały na swoje zadania bojowe z terytorium Republiki Białorusi z ładunkiem bojowym pod osłoną białoruskich sił zbrojnych. <https://sputnik-ossetia.ru/20221018/vtoroy-front-svo-udarnye-vozmozhnosti-gruppirovki-voysk-rossii-i-belarusi-19486224.html> [dostęp: 15.11.2024].

²¹ W lutym 2022 roku Republika Białoruś stała się jednym z punktów startowych do inwazji na Ukrainę, w szczególności do operacji na kierunku kijowskim.

²² Więcej na ten temat: J. Olchowski, *Rosyjska broń jądrowa na Białorusi – problem dla Łukaszenki*, „Komentarze IEŚ”, nr 911 (159/2023) 24.07.2023.

Geograficzna lokalizacja Białorusi pozwala na kontrolowanie zachodniego kierunku operacyjnego oraz umożliwia prowadzenie potencjalnych działań bojowych w wystarczającej odległości od centrum podejmowania decyzji (Moskwy) na odległość około 670 kilometrów. Szczególnie bliska odległość strategicznie ważnych obiektów i terytoriów krajów sąsiadujących od granic Republiki Białorusi jest niewątpliwie plusem dla Federacji Rosyjskiej. W ten sposób terytorium Republiki Białorusi stanowi rosyjskie „strategiczne przedpole” i gwarantuje Federacji Rosyjskiej głębokość strategiczną w postaci kontroli nad „Białoruskim balkonem”. Tego rodzaju głębokość umożliwia rozmieszczenie jednostek bojowych i możliwość zadawania im ciosów z zachodnich i południowych części Republiki Białorusi, co pozwala kontrolować znaczną część obiektów we wschodniej części Polski, Litwy, Łotwy oraz północnej części Ukrainy. Rozmieszczenie elementów rosyjskiego systemu A2/AD²³ stanowi zagrożenie dla krajów NATO, może też w dużym stopniu ograniczyć taktyczne możliwości jednostek bojowych w zasięgu działania tych systemów.

Oprócz wymienionych elementów rosyjskie obiekty wojskowe na terytorium Białorusi stanowią ważny element tak zwanego „zewnątrznego pierścienia obrony Federacji Rosyjskiej”²⁴. Kluczową funkcję w systemie obrony i monitorowania przestrzeni powietrznej odgrywają 43. Centrum Łączności „Wilejka” oraz Węzeł Radiotechniczny Baranowicze z radiolokacyjną stacją „Wołga”. Centrum „Wilejka” to strategiczny ośrodek komunikacji rosyjskiej marynarki wojennej, założony w 1964 roku²⁵, który zapewnia łączność z okrętami i łodziami podwodnymi Floty Rosyjskiej. Lokalizacja ośrodka na zachodzie Białorusi została starannie wybrana – obecność pobliskich bagien oraz stosunkowo bliska odległość od morza sprzyjają osiągnięciu lepszych warunków dla komunikacji na długie dystanse. Umożliwia to stabilniejsze przesyłanie sygnałów, co jest kluczowe dla zapewnienia skutecznej łączności z jednostkami znajdującymi się na wodach. Naturalne ukształtowanie terenu w połączeniu z odpowiednimi warunkami atmosferycznymi pozwala na minimalizowanie zakłóceń sygnału, co zwiększa efektywność operacyjną ośrodka oraz jego zdolność do obsługi złożonych systemów komunikacyjnych. Węzeł Radiotechniczny Baranowicze, otwarty w 1997 roku, wyposażony jest w stację radiolokacyjną „Wołga”, która pełni istotną rolę w zintegrowanym systemie obrony powietrznej Państwa Związkowego. Stacja „Wołga” jest częścią rosyjskiego systemu wczesnego ostrzegania przed atakiem raketowym i ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa regionalnego i globalnego Rosji. Zasięg radaru wynosi do 4800 kilometrów, co umożliwia wcześniejsze wykrywanie potencjalnych ataków raketowych z kierunku zachodniej Europy, północnego Atlantyku oraz przybrzeżnych rejonów USA. Funkcjonowanie stacji znacząco wzmacnia zdolność Rosji do reagowania na ewentualne zagro-

²³ Więcej na ten temat: „Pulaski Policy Paper” no 29, 27 listopada 2016.

²⁴ Więcej na ten temat: P. Mickiewicz, D. Kasprzycki, *Expanding the external ring of Russian defence policy in practice: 2015–2020*, “The Copernicus Journal of Political Studies” 2021.

²⁵ Jest to strefowe centrum łączności Marynarki Wojennej Rosji (stacja „Antey”), centrum łączności między Centrum Łączności Marynarki Wojennej a okrętami podwodnymi z pociskami strategicznymi.

zenia raketowe, umożliwiając szybsze przygotowanie odpowiedzi na niespodziewany atak. Należy zauważyć, że zgodnie z umową z dnia 6 stycznia 1995 roku²⁶ rola Białorusinów w funkcjonowaniu tego obiektu została zminimalizowana, a ich zadania ograniczają się do zapewnienia technicznego i gospodarczego funkcjonowania tych obiektów.

4. Znaczenie Republiki Białorusi dla polityki bezpieczeństwa krajów Europy Wschodniej

Na podstawie zebranych danych można wnioskować, że Białoruś na arenie międzynarodowej jest znacznie ograniczona przez decyzje podejmowane przez Federację Rosyjską. Co więcej, działania Białorusi wobec Polski i krajów bałtyckich, zdaniem autora, można określić jako wrogie. Spektrum tych działań obejmuje elementy hybrydowego wpływu, a jednym z najaktualniejszych przykładów jest zrealizowana przez Białoruś przy wsparciu Rosji operacja „Śluza” – formowanie kryzysu migracyjnego na granicy Białorusi. Biorąc pod uwagę, że działania hybrydowe dążą do wpływania na społeczeństwa poprzez manipulację opinią publiczną i kształtowanie nastrojów społecznych, można postawić tezę, że operacja „Śluza” miała na celu nie tylko sprowokowanie chaosu na granicach, ale także pogłębienie istniejących podziałów społecznych w naszym kraju, zwłaszcza w kontekście kwestii migracyjnych. Operacja ta mogła służyć za narzędzie eskalacji napięć, wykorzystując polaryzację społeczeństwa wokół trudnych tematów związanych z przyjmowaniem imigrantów i wzbudzając kontrowersje, które sprzyjają destabilizacji. W ten sposób operacja „Śluza” wpisywałaby się w szeroki zakres strategii hybrydowych, mających na celu osłabienie spójności społecznej poprzez wywoływanie lęku, nieufności i napięć na tle różnic w postawach wobec migracji i integracji²⁷. Co więcej, na wstępnym etapie kryzysu migracyjnego w 2021 roku była to próba zmuszenia Zachodu do rozpoczęcia dialogu z reżimem Łukaszenki w celu zniesienia sankcji i uznania legitymacji dyktatora po sfałszowanych wyborach²⁸. Jednak z perspektywy Federacji Rosyjskiej działania te prawdopodobnie były etapem przygotowawczym do inwazji na Ukrainę. Oczekiwany efekt zakładał podział w społeczeństwie Polski i krajów bałtyckich w kwestii polityki migracyjnej przed spodziewaną masową migracją Ukraińców do sąsiadujących z nimi krajów. Przeprowadzenie tej operacji zmusiło Polskę i kraje bałtyckie do wydania znacznej części budżetu na zapewnienie bezpieczeństwa na granicy poprzez przemieszczanie wojsk i służb specjalnych, a także budowę fizycznych zapór. Umożliwiło to Rosji ocenę poziomu możliwości i koordynacji krajów wschodniego skrzydła NATO.

²⁶ https://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-291/48023 [dostęp: 18.11.2024].

²⁷ <https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/37826> [dostęp: 18.11.2024].

²⁸ W 2010–2011 roku przetrzymanie migrantów przez unijną granicę miało wymusić na Unii Europejskiej przekazanie Białorusi pomocy finansowej na uszczelnienie granicy. Plan się powiódł, rząd w Mińsku otrzymał na ten cel z UE dziesiątki milionów euro. <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/bialoruska-operacja-sluza-starannie-przygotowany-plan-sluzb> [dostęp: 18.11.2024].

Zgodnie z publicznie dostępnymi informacjami od 2016 do 2023 roku polska służba kontrwywiadu zatrzymała około 46 szpiegów pracujących dla służb specjalnych Białorusi i Rosji. W 2024 roku zatrzymano kolejne 18 osób²⁹. Według uzyskanej informacji chodziło o monitorowanie infrastruktury krytycznej – lotniska w Jasionce, portu w Gdyni, dworca kolejowego w Rzeszowie, przejść granicznych z Ukrainą oraz kluczowych połączeń kolejowych, którymi transportowano broń i pomoc humanitarną dla Ukrainy³⁰. Analizując opublikowane informacje, można stwierdzić, że rosyjskie i białoruskie służby specjalne próbują zrekrutować opozycjonistów, studentów i kierowców pod pretekstem zapewnienia bezpieczeństwa im i ich rodzinom, a także w zamian za honorarium za działalność agenturalną. Taki przypadek miał miejsce na Litwie, gdzie litewski prawnik skazany został za szpiegowanie Białorusinów dla KGB³¹. Podobne działania ze strony Białorusi i Rosji stanowią bezpośrednie zagrożenie dla krajów Unii Europejskiej, podważają zaufanie do migrantów, a także w związku z intensyfikacją propagandowej narracji skierowanej do obywateli krajów sąsiednich³², stwarza to zagrożenie konfliktów i podziałów w społeczeństwie. Ponadto działalność agenturalna skierowana jest również przeciwko samym obywatelom Polski i Litwy, co prowadzi do przypadków podobnych do spraw Tomasza S. i Emila C. Werbowanie osób zaangażowanych w system bezpieczeństwa Polski także z oczywistych powodów stanowi bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa kraju i regionu.

Białoruś odgrywa również ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa gospodarczego i ekonomicznego Europy Wschodniej. Przez jej terytorium przebiegają istotne połączenia logistyczne (drogowe i kolejowe)³³, które pozytywnie wpływają na szybkość oraz obniżają koszty transportu towarów i usług. Koleje Białorusi stanowiły część Szlaku Jedwabnego jako szlaku handlowego na linii Chiny–UE, choć nie były strategicznie istotnym aspektem dla Pekinu, tworząc 0,6% całkowitego chińskiego handlu, natomiast około 5% wymiany handlowej z Europą³⁴. Jednakże po rozpoczęciu kryzysu politycznego w 2020 roku oraz po rosyjskiej inwazji w 2022 roku ruch i korzystanie z tych połączeń znacznie się zmniejszyły, m.in. z powodu zamknięcia większości przejść granicznych Polski, krajów bałtyckich i Ukrainy z Białorusią, co wymusiło dywersyfikację kierunków transportu i dostaw i omijanie Białorusi. Jednocześnie, zgodnie z analizą OSW z dnia

²⁹ <https://www.pap.pl/aktualnosci/siemoniak-10-osob-jest-w-aresztach-z-zarzutami-dot-planowania-czy-prob-podjecia-aktow-0> [dostęp: 18.11.2024].

³⁰ <https://pl.belsat.eu/83232562/bialoruscy-szpiedzy-w-polsce-kim-sa-piec-znanych-przypadkow> [dostęp: 18.11.2024].

³¹ <https://pl.belsat.eu/82417133/wilno-litewski-prawnik-skazany-za-szpiegowanie-bialorusinow-dla-kgb> [dostęp: 18.11.2024].

³² Na przykład portale informacyjne Sputnik, a także Białoruskie Radio Państwowe dla Polski, które prowadzi swoje programy w języku polskim.

³³ Więcej: I. Pirozhnik, *System transporto-logistyczny Białorusi i jego potencjał tranzytowy*, „Prace Komisji Geografii Komunikacji Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2017, 20 (4), s. 74–90.

³⁴ <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/branza-kolejowa-trzeba-odciac-transport-drogowy-do-rocji-i-bialorusi-106963.html> [dostęp: 18.11.2024].

11 marca 2024 roku pt. *Dynamiczny import vs. zanikający eksport. Handel Białoruś–UE w 2023 roku*, zgodnie z danymi z 2024 roku, Polska (438 milionów euro), Litwa (279 milionów euro), Niemcy (231 milionów euro) i Łotwa (208 milionów euro) są największymi importerami Unii Europejskiej z Białorusi w 2024 roku. Według raportu do Polski sprowadzono głównie wyroby przemysłu chemicznego. Wśród innych importowanych towarów były meble, artykuły wykonane z kamienia, gipsu, cementu i azbestu, a także szkło i produkty szklane. Dodatkowo importowano pojazdy, głównie części do lokomotyw i taboru kolejowego. Z kolei do UE z Białorusi importowano głównie: drut izolowany, pozostałości i odpady z przemysłu spożywczego, olej rzepakowy, różne rodzaje mebli, nieobrobiony ołów, szkło. Poziom obrotów handlowych oraz specyfika towarów wskazują, że mimo sankcji i potępienia białoruskiego reżimu kraje Unii Europejskiej, w tym Polska, prawdopodobnie nie mają możliwości całkowitego zerwania stosunków gospodarczych z Białorusią.

5. Potencjalne scenariusze rozwoju sytuacji na Białorusi oraz w regionie

Zdaniem ekspertów przyszłość Białorusi bezpośrednio zależy od formuły zakończenia lub zamrożenia rosyjskiej wojny przeciwko Ukrainie³⁵. Jak ustalono wcześniej, Białoruś jest jednym z najbliższych satelitów Federacji Rosyjskiej, a jej geostrategiczne położenie oraz obecność obiektów i systemów wpływających bezpośrednio na bezpieczeństwo Rosji sprawiają, że scenariusz wyjścia Białorusi ze strefy wpływów Federacji Rosyjskiej nie wydaje się możliwy w przewidywalnej przyszłości.

Zdaniem autora, nie jest realna ani możliwa formuła zakończenia wojny zakładająca upadek lub demontaż rosyjskiego systemu politycznego. Jednakże w ramach takiego założenia warto również nawiązać do teorii Henriego Kissingera o warunkach upadku państw. Uwzględniając te zagadnienia, można założyć, że Białoruś spotka się z poważnym kryzysem gospodarczym, wynikającym z braku bezpośrednich środków finansowania oraz utraty głównego rynku zbytu dla swoich towarów³⁶. W takiej sytuacji Białoruś prawdo-

³⁵ Więcej w raporcie: Visegrad Insight, The German Marshall Fund of the United States, „Как война России в Украине может повлиять на Беларусь”, 2023. Między innymi dziennikarze, politycy białoruskiej opozycji są również podobnego zdania. Podobne stwierdzenia można usłyszeć w wypowiedziach Ingo Petza, Dmitry Bolkunets, Pavla Latushka, Sviatlany Cichanouskiej.

³⁶ Główne warunki, które według Kissingera przyczyniają się do upadku państwa, obejmują utratę strategicznej autonomii. Kissinger podkreśla również, że dla zachowania siły państwo musi utrzymywać strategiczną niezależność. Jeśli kraj popada w zależność ekonomiczną, wojskową lub polityczną od innych państw, traci możliwość samodzielnego podejmowania decyzji w kluczowych kwestiach, co czyni go wrażliwym. Kolejnym czynnikiem jest naruszenie równowagi sił. Kissinger uważa, że stabilność systemu międzynarodowego zależy od przestrzegania równowagi sił. Kiedy jedno państwo lub grupa państw zyskuje nadmierny wpływ, równowaga jest zaburzona, a państwa mogą zostać narażone na izolację, presję lub sankcje gospodarcze. Nieprzestrzeganie tej równowagi może prowadzić do niestabilności zewnętrznej i ostatecznie podważyć stabilność państwa. Fundamentalnym materiałem jest książka *Dyplomacja* (ang. *Diplomacy*), jednak bardziej aktualnie Kissinger opisał to w swoim artykule *How to avoid another world war* opublikowanym w 2022 roku w czasopiśmie „The Spectator”. <https://www.spectator.co.uk/article/the-push-for-peace/> [dostęp: 18.11.2024].

podobnie będzie zmuszona do dialogu i realizacji wymagań stawianych przez Unię Europejską i USA w celu próby utrzymania władzy przez reżim Łukaszenki, jednak, zdaniem autora, jest to mało wiarygodne. Z drugiej strony, taki kryzys może stać się solidną podstawą i motywacją dla protestów społecznych w celu zmiany władzy i reorganizacji systemu politycznego w kraju, natomiast, jak wspomniano i omówiono wcześniej, zdaniem autora, potencjał protestacyjny jest zerowy, a podobny scenariusz – niemożliwy.

Najprawdopodobniej w modelowanym scenariuszu przewidującym zmianę systemu politycznego bez ingerencji Federacji Rosyjskiej, kraje Unii Europejskiej będą musiały zmierzyć się z nowym wyzwaniem, polegającym na pomocy w formowaniu instytucji demokratycznych na Białorusi oraz zapewnieniu bezpieczeństwa w regionie podczas transformacji. Wewnętrzna sytuacja polityczna i transformacja Białorusi wpływają bowiem bezpośrednio na architekturę bezpieczeństwa w regionie zarówno teraz, jak i w przyszłości, dowodem na to jest rozbudowa potencjału militarnego wschodniej flanki NATO, inwestycja w bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej i ochronę granic. Z drugiej strony należy przeanalizować, na ile zachował się potencjał protestacyjny wewnątrz Białorusi. Zdaniem autora, poziom represji, brutalność oraz dążenie reżimu do całkowitej kontroli nad społeczeństwem doprowadziły do tego, że wielu przedstawicieli białoruskiego środowiska protestacyjnego (aktywu) przebywa obecnie poza granicami kraju, gdzie podlega procesowi asymilacji w nowych krajach, co osłabia zarówno wewnętrzny potencjał protestacyjny na Białorusi, jak i poza jej granicami.

W świetle tendencji obserwowanych w drugiej połowie 2024 roku oraz rozwoju sytuacji na Ukrainie autor uważa za znacznie bardziej realistyczny scenariusz, w którym dojdzie do zamrożenia konfliktu na linii styku frontu lub na granicach administracyjnych okupowanych obszarów bądź rejonów, niż scenariusz czysto hipotetyczny. W takim przypadku, zdaniem autora, dojdzie do porozumienia, na mocy którego w ramach potencjalnego kompromisu Zachód mógłby zobowiązać się do powstrzymania od ingerencji w sprawy wewnętrzne Białorusi oraz w relacje między nią a Federacją Rosyjską, w zamian za trwałe zamrożenie konfliktu. W takim scenariuszu Rosja zachowa operacyjny dostęp do białoruskiego „balkonu” oraz całej infrastruktury, co nadal pozwoli jej pozostać w korzystnej pozycji geograficznej względem północnej części Ukrainy oraz umożliwi kontrolę nad Kaliningradem i wschodnimi granicami NATO. W tym scenariuszu reżim Łukaszenki będzie funkcjonował w takiej samej formie jak dotychczas, lecz pojawia się wysoka, bezpośrednia groźba intensyfikacji procesów integracyjnych w ramach Państwa Związkowego Białorusi i Rosji. Rosja może również postawić wszystko na jedną kartę, próbując zmienić system polityczny na Białorusi na bardziej sprzyjający procesom integracyjnym i przekazujący władzę w ręce Kremla.

Autor traktuje scenariusz, w którym Federacja Rosyjska rezygnuje z ingerencji w sprawy białoruskie, za mało prawdopodobny. W takim przypadku Rosja, podobnie jak w poprzednim scenariuszu, prawdopodobnie ponownie zacznie promować procesy integracyjne w ramach Państwa Związkowego. W tej sytuacji Łukaszenka, aby utrzymać władzę, prawdopodobnie rozpocząłby dialog z państwami Zachodu w celu zachowania równowagi, która pomogłaby mu pozostać u władzy. Jest oczywiste, że Federacja Ro-

syjska, w świetle wydarzeń ostatnich lat, nie będzie skłonna ani gotowa do rezygnacji z tego strategicznie ważnego kierunku, jakim jest białoruski „balkon”³⁷. W takim przypadku regionowi grozi potencjalny kryzys i destabilizacja. Początek tego kryzysu może mieć zarówno formę bezpośrednich działań (interwencji), jak i działań sabotażowych, które skompromitują Białoruś. W związku z tym, według już znanych koncepcji, jak na przykładzie Ukrainy i Gruzji, Rosja mogłaby wystąpić jako gwarant ochrony rosyjskiej mniejszości i ludności na Białorusi.

W ramach prognozy zasadne jest również podanie w wątpliwość, czy to właśnie Łukaszenka pozostanie kluczową postacią kierującą krajem w najbliższej przyszłości. Ważne jest to, że Łukaszenka ma obecnie 70 lat, a także obserwuje się symptomy oraz widoczne problemy zdrowotne u dyktatora. Warto również wspomnieć o ustanowieniu nowego systemu zarządzania państwem, który daje przewodniczącemu Wszechbiałoruskiego Zgromadzenia Ludowego³⁸ możliwość zachowania pełnej kontroli nad procesami politycznymi w kraju. Autor zakłada, że kwestia przekazania władzy w sposób dobrowolny nie jest rozważana ani omawiana przez białoruski establishment, przynajmniej nie w jawny sposób w kuluarach. Zgodnie z białoruskim prawem w przypadku śmierci prezydenta z przyczyn naturalnych do czasu nowych wyborów jego obowiązki przejmie przewodniczący wyższej izby parlamentu. Obecnie stanowisko to zajmuje Natalia Kaczanowa. Autor zwraca uwagę, że informacje o potencjalnych kandydatach na następców władzy i roli Kaczanowej jako oczywistej następczyni są raczej spekulacją niż odzwierciedleniem rzeczywistej sytuacji, ponieważ nie obserwuje się żadnych czynników, które mogłyby świadczyć o przygotowaniach do przekazania władzy. Ponadto, z uwagi na brak wyraźnej i samodzielnej roli politycznej Kaczanowej (jak i innych przedstawianych jako potencjalni następcy), zdaniem autora, nie jest możliwe przewidywanie potencjalnego kierunku polityki po Łukaszence.

6. Zakończenie

Przedstawiona analiza transformacji sytuacji politycznej i społecznej wewnątrz Białorusi po 2020 roku, a także scenariusze potencjalnego rozwoju wydarzeń pozwalają na sformułowanie kilku wniosków. Po pierwsze, Białoruś, dzięki swojemu położeniu geopolitycznemu i infrastrukturze, jest istotnym elementem w budowaniu, a także w naruszaniu architektury bezpieczeństwa w regionie. Ekonomiczna, społeczna i polityczna zależność od Federacji Rosyjskiej oraz obecność w Białorusi infrastruktury krytycznie ważnej dla zapewnienia funkcjonowania systemu bezpieczeństwa prowadzą Białoruś do roli „strategicznego przedpoła” Rosji. W świetle powyższych faktów można stwierdzić, że Białoruś jest wykorzystywana przez Federację Rosyjską do realizacji celów nie tylko

³⁷ А. Казак, С. В. Магда, «Білоруський балкон» як фактор загрози: військовий, інформаційний та гібридний виміри. Обрії друкарства, 2023, s. 267–281.

³⁸ Jego przewodniczącym obecnie jest Aleksandr Łukaszenka. Organ ten jest bardzo podobny w swoim funkcjonowaniu do Zgromadzenia Narodu Kazachstanu, któremu przewodniczył Nursułtan Nazarbajew.

w sferze politycznej, ale także w kontekście koncepcji „odstraszenia” oraz do realizacji celów wojskowych, jak na przykład pierwsza faza inwazji na Ukrainę. Taki poziom wykorzystania Białorusi, zdaniem autora, stoi w sprzeczności z koncepcją polityki wielowektorowości, mającej na celu utrzymanie władzy przez Aleksandra Łukaszenkę. Aby zachować swoją władzę po 2020 roku, Aleksandr Łukaszenka podjął decyzję o maksymalnej izolacji swojej polityki wewnętrznej od wpływów zewnętrznych poprzez masowe represje i oddziaływanie informacyjne. W kontekście architektury bezpieczeństwa regionu i sąsiednich krajów Białoruś odgrywa również istotną rolę, przede wszystkim w kontekście zagrożenia wynikającego ze skrajnie wysokiego poziomu ingerencji Federacji Rosyjskiej w politykę zagraniczną Białorusi, co przekłada się na działania podważające bezpieczeństwo, takie jak wpływ hybrydowy, zagrożenia o charakterze wojskowym, działalność szpiegowska oraz oddziaływanie propagandowe.

Formułowanie i ocena możliwych scenariuszy wpływu Republiki Białoruś na architekturę bezpieczeństwa w regionie w przyszłości potwierdzają, że istotne jest również aktywne formułowanie planów działania i reakcji Polski, krajów bałtyckich oraz całego NATO na możliwe scenariusze rozwoju wydarzeń wewnątrz Białorusi. To właśnie Polska, kraje bałtyckie i Ukraina są tymi krajami, które jako pierwsze będą musiały zmierzyć się ze skutkami i z zagrożeniami, które mogą wynikać z politycznej transformacji Białorusi. Niezbędne jest również posiadanie przez państwo polskie wysoko wykwalifikowanych kadr dyplomatycznych oraz oficerów dla zapewnienia bezpieczeństwa w kraju i regionie.

Streszczenie: Celem niniejszego materiału jest analiza roli i znaczenia Białorusi w kontekście systemu bezpieczeństwa Europy Wschodniej. W ramach tego badania dokonano analizy procesów transformacji politycznej, jakie miały miejsce w Białorusi po 2020 roku, oraz jej wpływu na politykę bezpieczeństwa krajów sąsiednich. Na podstawie zebranych danych sformułowano prognozy dotyczące możliwego rozwoju sytuacji wewnętrznej w Białorusi, a także zaprezentowano różnorodne scenariusze, które ilustrują potencjalny wpływ Republiki Białoruś na architekturę bezpieczeństwa w regionie. Praca ta ma na celu nie tylko zrozumienie aktualnych wyzwań, przed jakimi stoi Białoruś, ale także ocenę jej strategicznego znaczenia w kontekście dynamiki bezpieczeństwa regionalnego.

Słowa kluczowe: Białoruś, Europa Wschodnia, Polska, Rosja, bezpieczeństwo.

The Role and Significance of the Republic of Belarus in Shaping the Security of Eastern Europe

Abstract: The purpose of this material is to analyze the role and significance of Belarus in the context of the security system of Eastern Europe. This study examines the processes of political transformation that took place in Belarus after 2020 and their impact on the security policies of neighboring countries. Based on the collected data, forecasts were formulated regarding the possible development of the internal situation in Belarus, and various scenarios were presented to illustrate the potential impact of

the Republic of Belarus on the security architecture of the region. The aim of this work is not only to understand the current challenges facing Belarus but also to assess its strategic importance within the dynamics of regional security.

Keywords: Belarus, Eastern Europe, Poland, Russia, security.

Bibliografia

Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004.

Pirozhnik I., *System transportowo-logistyczny Białorusi i jego potencjał tranzytowy*, „Prace Komisji Geografii Komunikacji Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2017, 20 (4), 74–90.

Fedorowicz K., *Walka z ekstremizmem jako instrument represji politycznych na Białorusi*, „Komentarze IES”, nr 1017 (265/2023), 14.12.2023.

Mickiewicz P., Kasprzycki D., *Expanding the external ring of Russian defence policy in practice: 2015–2020*, „The Copernicus Journal of Political Studies”, [online]. 10 września 2021, nr 1, s. 59–79.

Olchowski J., *Rosyjska broń jądrowa na Białorusi – problem dla Łukaszenki*, „Komentarze IES”, nr 911 (159/2023), 24.07.2023

Kazak A., Mahda E. W., «*Білорушскі баўкон*» як фактор загрозы: *війскавой, інфармацыйнай та гібриднай вайны*, „Обрії друкарства” 2023, nr 2 (14), s. 267–281.

[youtube.com/watch?v=cLx1kfNJsUw&ab_channel=ТелеканалДождь](https://www.youtube.com/watch?v=cLx1kfNJsUw&ab_channel=ТелеканалДождь)

<https://www.rbc.ru/economics/19/08/2020/5f3bcfd09a7947dbc3afb76b>

<https://www.interfax.ru/business/945892>

<https://www.bbc.com/russian/articles/cj50d5ej713o>

<https://belta.by/president/view/lukashenko-rasskazal-o-perepiske-s-vysokopostavlennym-chinovnikom-ssha-672261-2024/>

<https://www.dw.com/ru/belorusy-o-karte-polaka-ne-sobirau-otkazyvatsa-ot-svoih-kornej/a-68249017>

<https://www.mfa.gov.by/multilateral/diaspora/>

<https://news.zerkalo.io/economics/67856.html>

<https://korrespondent.net/world/3752094-lukashenko-raspad-sssr-katastrofa-dlia-vseho-myra>

www.dekoder.org/ru/article/politika-zavisimosti-i-perspektivy-belaruskoy-gosudarstvennosti

<https://sputnik-ossetia.ru/20221018/vtoroy-front-svo-udarnye-vozmozhnosti-gruppirovki-voysk-rossii-i-belarusi-19486224.html>

https://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-291/48023

<https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/bialoruska-operacja-sluza-starannie-przygotowany-plan-sluzb>

<https://www.pap.pl/aktualnosci/siemoniak-10-osob-jest-w-aresztach-z-zarzutami-dot-planowania-czy-prob-podjecia-aktow-0>

<https://pl.belsat.eu/83232562/bialoruscy-szpiedzy-w-polsce-kim-sa-piec-znanych-przypadkow>

<https://pl.belsat.eu/82417133/wilno-litewski-prawnik-skazany-za-szpiegowanie-bialorusinow-dla-kgb>

<https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/branza-kolejowa-trzeba-odciac-transport-drogowy-do-rosji-i-bialorusi-106963.html>